

7. Кримінальний процесуальний кодекс України : прийнятий 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>

8. Криміналістика : підручник / за ред. П. Д. Біленчука. 2-ге вид., випр. і доп. Київ : Атіка, 2001. 544 с.

9. Савчук Т. І. Окремі аспекти використання спеціальних знань при розслідуванні корупційних злочинів. *Актуальні питання судової експертизи і криміналістики* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 150-річчю з дня народження проф. М. С. Бокаріуса (Харків, 18–19 квіт. 2019 р.). Харків : ХНДІСЕ, 2019. С. 204–206.

10. Пілоков Ю., Шрамко О. Судова експертиза як форма використання спеціальних знань при розслідуванні корупційних злочинів. *Актуальні проблеми правознавства*. 2018. Вип. 4 (16). С. 139–143.

11. Гарбера І. В. Основи лінгвістичної експертизи тексту : навч.-метод. посіб. Вінниця, 2020. 220 с.

12. Будко Т. В. Проблемні питання судово-лінгвістичної семантико-текстуальної експертизи мовлення та рекомендації щодо їх вирішення (на матеріалах кримінальних проваджень) : монографія. Київ, 2017. 88 с.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-589-4-20>

ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ МИТНИХ ОРГАНІВ У СИСТЕМІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ: КОНЦЕПЦІЯ ПРАВООХОРОННОЇ МИТНИЦІ

Єфімова Інна Веніамінівна

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри правоохоронної діяльності
Університет митної справи та фінансів
м. Дніпро, Україна*

Розгон Олександр Григорович

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри правоохоронної діяльності
Університет митної справи та фінансів
м. Дніпро, Україна*

Сучасна система національної безпеки України формується в умовах поєднання воєнної агресії РФ та глибоких інституційних трансформацій, пов'язаних із європейською інтеграцією, що об'єктивно змінює саме

розуміння безпеки як правової та політичної категорії. Відтак, відповідно до Закону України «Про національну безпеку України», безпека держави охоплює не лише захист територіальної цілісності й суверенітету, а й економічну, фінансову та інформаційну стабільність, які в сучасних умовах стають не менш уразливими, ніж військова сфера. На нашу думку, саме у цьому контексті оперативно-розшукова діяльність набуває стратегічного значення, оскільки, безпека у ХХІ столітті ґрунтується насамперед на здатності держави діяти превентивно, працюючи з ризиками, зв'язками та прихованими загрозами, а не лише з уже вчиненими правопорушеннями [1].

Особливість сучасних загроз полягає в тому, що вони дедалі рідше проявляються у відкритих формах і дедалі частіше маскуються під легальні економічні, торговельні та фінансові операції. Як підкреслює В. Ліпкан у дослідженнях з теорії національної безпеки, транснаціональна злочинність, санкційне шахрайство, контрабанда й фінансування підривної діяльності формують «економічний фронт» гібридної війни, який за своєю руйнівною силою не поступається військовим засобам. Відтак, ми вважаємо, що оперативно-розшукові механізми мають бути інтегровані саме у ті сфери державного управління, де концентруються такі ризики, насамперед у сферу транскордонних товарних і фінансових потоків [2].

Саме митна сфера у цьому вимірі набуває особливого значення, оскільки, відповідно до Митного кодексу України, через митний кордон здійснюється переміщення товарів, валютних цінностей, стратегічної продукції та товарів подвійного призначення, а митні органи уповноважені здійснювати огляд, переогляд, постмитний контроль і фіксацію порушень митних правил (статті 318, 338, 344-1, 468–485 МКУ). Ми вважаємо, що саме на цій ділянці матеріалізується значна частина економічних і безпекових загроз, які у подальшому трансформуються у кримінальні провадження щодо контрабанди, фінансування організованої злочинності чи порушення санкційних режимів [3].

Водночас чинна правова модель, закріплена у Законі України «Про оперативно-розшукову діяльність» та Кримінальному процесуальному кодексі України, фактично виключає митні органи з кола суб'єктів, уповноважених здійснювати оперативно-розшукові заходи та досудове розслідування. Отже, між тією сферою, де виявляються ризики, і тією сферою, де вони процесуально опрацьовуються, утворюється інституційний розрив, який, на нашу думку, є однією з ключових слабких ланок економічної безпеки України. Як слушно зазначає М. Ковалів, координація діяльності правоохоронних органів покликана усунути паралелізм, дублювання та роз'єднаність у протидії

правопорушенням, а її недоліки об'єктивно знижують результативність реагування й посилюють ризики для національної безпеки [4, с. 230].

Європейська практика демонструє іншу логіку: у Німеччині, Франції, Італії та Іспанії митні адміністрації інтегровані до системи кримінальної юстиції та наділені оперативно-розшуковими і процесуальними повноваженнями, що дозволяє формувати єдиний безпековий контур від виявлення ризику до його кримінально-правової нейтралізації [5]. Відтак, на нашу думку, концепція правоохоронної митниці в Україні має розглядатися не як організаційне дублювання інших силових структур, а як інструмент відновлення цілісності безпекового циклу «виявлення – аналіз – оперативне втручання – процесуальне закріплення» у сфері транскордонних загроз. Саме інтеграція оперативно-розшукового потенціалу у митну систему, з урахуванням вимог КПК України та законодавства про ОРД, здатна перетворити митницю з пасивного фіксатора ризиків на активного суб'єкта захисту економічного суверенітету та національної безпеки України в умовах сучасної гібридної війни.

Окремого наукового осмислення в межах концепції правоохоронної митниці потребує питання аналітично-розвідувального виміру оперативно-розшукової діяльності. Сучасні загрози економічній і національній безпеці України дедалі рідше проявляються у формі поодиноких правопорушень і дедалі частіше реалізуються через складні мережеві структури, що поєднують фінансові, торговельні, логістичні та цифрові компоненти. Як зазначає Л. Гриценко, ефективна протидія таким загрозам можлива лише за умови побудови ризик-орієнтованих моделей безпеки, де ключовим стає не факт правопорушення, а виявлення аномальних потоків, зв'язків і поведінкових патернів [6, с. 282].

Відтак оперативно-розшукова діяльність у митній сфері не може обмежуватися традиційними методами реагування на вже вчинені порушення, а має включати системну аналітичну обробку великих масивів митних, фінансових і торговельних даних. Ми вважаємо, що саме митні органи, володіючи інформацією про митну вартість, країни походження, маршрути переміщення, суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та структуру операцій, об'єктивно є носіями унікального масиву даних, який у поєднанні з інструментами ОРД може перетворитися на потужний ресурс національної безпеки.

У цьому контексті показовим є досвід Європейського Союзу, де митні адміністрації інтегровані у загальноєвропейські інформаційні системи ризиків, фінансового моніторингу та боротьби з відмиванням коштів, що дозволяє виявляти загрози ще на етапі планування або здійснення операцій. Відтак, як підкреслюють дослідники європейського митного права, митниця виконує функції не лише

контролю, а й економічної розвідки, яка є складовою загальної системи внутрішньої безпеки ЄС [5].

На нашу думку, в Україні подібна модель не може бути реалізована без надання митним органам власних оперативно-розшукових повноважень, оскільки доступ до інформації без можливості її негласного аналізу, перевірки через агентурні канали та оперативного супроводу створює лише ілюзію контролю. Відтак митниця залишається джерелом даних для інших правоохоронних органів, але не стає активним суб'єктом протидії загрозам, що знову ж таки послаблює цілісність безпекового механізму держави.

Отже, ми вважаємо, що формування правоохоронної митниці має ґрунтуватися не лише на розширенні формальних повноважень, а на побудові інтегрованої системи митної розвідки та оперативно-аналітичної діяльності, здатної працювати з ризиками, санкційними обмеженнями, фінансовими потоками та логістичними ланцюгами у режимі реального часу. Саме така модель відповідає сучасним стандартам управління національною безпекою та дозволяє Україні ефективно протидіяти економічним і транснаціональним загрозам у межах європейського безпекового простору.

Проведений аналіз дозволяє стверджувати, що у сучасних умовах гібридної війни, економічного тиску та санкційної конфронтації митна сфера перетворилася на один із ключових вузлів національної безпеки України. Відтак митні органи вже фактично виконують функції первинної безпекової фільтрації економічних, фінансових і логістичних потоків, у межах яких формується значна частина транснаціональних загроз державному суверенітету. Ми вважаємо, що ця трансформація відбулася де-факто, однак не була адекватно відображена у чинній інституційній та процесуальній архітектурі безпеки. На нашу думку, ключова проблема полягає не у браку повноважень митних органів щодо контролю чи фіксації порушень, а у відсутності в них власного оперативно-розшукового та аналітично-розвідувального інструментарію, який дозволяв би працювати з ризиками, схемами та мережами до того, як вони трансформуються у завершені злочини. Відтак виникає інституційний розрив між зоною виявлення загроз та зоною їх нейтралізації, що істотно знижує ефективність захисту економічної і національної безпеки. Отже, концепція правоохоронної митниці у системі національної безпеки України має розглядатися не як розширення адміністративних функцій митної служби, а як формування спеціалізованого суб'єкта економічної безпеки, інтегрованого в оперативно-розшуковий і кримінально-процесуальний контур держави. Ми вважаємо, що саме така інституційна модель відповідає логіці сучасних безпекових систем Європейського Союзу та дозволяє

забезпечити цілісність циклу «виявлення – аналіз – оперативне реагування – процесуальне закріплення» у сфері транскордонних загроз.

Література:

1. Tuz , Oleksandr, and Viktor Tyshchuk. “Evolution and Modern Trends in the Development of Operational and Investigative Activities”. *Actual Problems of Law*, no. 1, May 2025, pp. 173-7, <https://doi.org/10.35774/app2025.01.173>.

2. Ліпкан В. А. Гібридна війна: теоретико-методологічні засади та механізми протидії. Київ: Національна академія СБУ України, 2018. 412 с.

3. Митний кодекс України : Закон України від 13 березня 2012 р. № 4495-VI (із змін. і допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17>

4. Ковалів М. В. Координаційна діяльність прокуратури. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. № 2. С. 230.

5. Customs Administrations in the EU Countries and Ukraine // *Roczniki Ekonomiczne i Prawo w Międzynarodowych Stosunkach Gospodarczych*. 2025. URL: <https://czasopisma.kul.pl/index.php/recl/article/view/18588>

6. Гриценко Л. Л., Кожушко І. О., Чепурко В. О., Перепеліцин Г. Б. Ризик-орієнтоване управління в системі економічної безпеки корпоративного підприємства / *Економічна безпека підприємства: економічні та організаційні аспекти*. 2023. С. 281–288.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-589-4-21>

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОГО ТА СПРАВЕДЛИВОГО СУДОВОГО РОЗГЛЯДУ ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ В УКРАЇНІ: РОЛЬ СПЕЦІАЛІЗАЦІЇ СУДДІВ

Застрожнікова Катерина Сергіївна

*аспірантка кафедри кримінального права і процесу
Державний податковий університет
м. Ірпінь, Україна*

Запровадження в Україні воєнного стану істотно позначилося на всіх сферах суспільного життя, ураховуючи й національну судову систему. Як слушно зауважила О. Г. Яновська, перед суддями постало українське складне завдання – гарантувати безперервність здійснення правосуддя та забезпечити стабільну роботу судів навіть за умов збройної агресії. У цьому контексті актуальності набуває юридична аксіома: «відкладене